

ZAMONAVIY JAMIYATDA KORRUPSIYA PROFILAKTIKASI

*Aripov Alisher Sayfiddinovich, Navoiy davlat pedagogika instituti
mustaqil tadqiqotchisi*

CORRUPTION PREVENTION IN MODERN SOCIETY

*Aripov Alisher Sayfiddinovich, independent researcher of the
Navoi State Pedagogical Institute*

ПРОФИЛАКТИКА КОРРУПЦИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

*Арипов Алишер Сайфиддинович, независимый научный
исследователь Навоийского государственного
педагогического института*



<https://orcid.org/0000-0001-6517-0252>

e-mail:

alisher_aripov@internet.ru

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy jamiyatdagi korrupsiyaning falsafiy tahlili, korrupsiya xavfini falsafiy o'rganish, korrupsiyaning oldini olishda ijtimoiy-falsafiy yondashuv, korrupsiya elementlarini tushunish usullari, korrupsiyaning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri, korrupsiyaga qarshi kurashda zamonaviy-falsafiy texnikalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiyaning falsafiy tahlili, korrupsiyaga qarshi kurash, korrupsiyaning oldini olish, korrupsiya elementlari, korrupsiyaning salbiy ta'siri.

Abstract: The article describes the philosophical analysis of corruption in modern society, the philosophical study of the danger of corruption, the socio-philosophical approach to the prevention of corruption, the methods of understanding the elements of corruption, the negative impact of corruption on public life, and the modern-philosophical techniques in the fight against corruption.

Keywords: philosophical analysis of corruption, fight against corruption, prevention of corruption, elements of corruption, negative effects of corruption.

Аннотация: В статье описан философский анализ коррупции в современном обществе, философское исследование опасности коррупции, социально-философский подход к предупреждению коррупции, методы понимания элементов коррупции, негативное влияние коррупции на общественную жизнь, и современные философские методы борьбы с коррупцией.

Ключевые слова: философский анализ коррупции, борьба с коррупцией, предотвращение коррупции, элементы коррупции, негативные последствия коррупции.

KIRISH. Zamonaviy jamiyatda davlat boshqaruvi va fuqarolar bilan munosabatlar o'rtasidagi korrupsiya fenomeni xalqaro, shu jumladan bizning olimlarimizning ham tadqiqot obyektiga aylanib, ushbu murakkab jarayonga turlicha yondashilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD. Janubiy Afrikada korrupsiyaga qarshi kurashga qaratilgan falsafiy yondashuvlarni o'rganar ekan,

S.V.Vorster ta'kidlaganidek, deontologik yondashuv me'yoriy-axloqiy nazariyaning asosi sifatida korrupsiyalashgan shaxsni obyektivlashtiradi va shaxsiy aniq maqsadlarni tadqiqot doirasidan tashqarida qoldiradi.

O'z-o'zidan savol tug'iladi, korrupsiya aynan kimlar tomonidan sodir etiladi? Bugungi kunda bir tomondan korrupsiya muayyan vakolatga yoki imkoniyatga ega shaxslar tomonidan amalga

oshiriladi, ikkinchi tomon esa ushbu harakatlarga o'z moyilligini bildiradi, ularning o'zaro noqonuniy munosabatlariga uchinchi shaxslar aralashuvi ham bo'lishi mumkin. Shuning uchun ham korrupsiya munosabatlar orqali shakllanadi. Jamiyatda korrupsiyaning oldini olish uchun esa insonlar o'rtasidagi munosabatlarni sog'lomlashtirish talab qilinadi.

Korrupsiyani turli xil ijtimoiy nuqsonlarning sababchisi sifatida olimlar M.Sartor va P.Beamishlar o'rgangan bo'lib, ularning fikricha davlat va xususiy sektordagi korrupsiya o'rtasidagi munosabatlarni o'rganib, axloqiy nazariyalar bo'yicha korrupsion faoliyatning tabiatini tavsiflash uchun taksonomiyalarni umumlashtiradilar. Ular korrupsiyaning tarkibiy qismlari va oqibatlari to'g'risida ilmiy bilimlarni tizimlashtiradilar, korrupsiyaga qarshi dasturlarda xususiy korrupsiyani o'rganishga alohida e'tibor berishadi, chunki bu biznesning jamiyatdagi o'rni va firmalarning ta'sirini har qanday baholash uchun muhimdir.

MUHOKAMA. Turli ko'rinishdagi hodisalar orasidan korrupsiya kabi yomon illatni ajratib olish va yaxshidan farqlash inson hayotida haqiqatni bilishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Haqiqat esa adolat yordamida ro'yobga chiqadi. Adolat bilan ish qilgan inson haqiqatni ko'ra oladi. Qanchalik haqiqatga va tabiiylikka yaqinlashsa, shunchalar o'zligini anglaydi va topadi. Zero, cheksizlik ichra yastangan bilimdan faqat chegaralab berilganiga qadar bila olamiz, chegaradan u yog'ida nima borligini ko'ra olish esa haqiqatni ko'ra olish bilan barobardir. Inson astoydil izlansagina, albatta yaxshilikka erishadi va kerak bo'lsa kelajakni oldindan ko'ra oladi.

Kambag'allik, ishsizlik, daromaddagi tengsizlik, turmush darajasi pastligining ildizi korrupsiya tusidagi jinoyatchilik bilan bog'liq. Korrupsiya jamiyatning barcha sohalarida adolatsizlikni keltirib chiqaradi.

Birovning haqqiga ko'z olaytirish, najot so'rab murojaat qilgan aslida yordamga muhtoj inson yelkasiga yana qo'shimcha yuk bo'lish haqiqiy qabihlikdir. Mansab yoki martabaga osonlikcha erishilmaydi, bunga qanchalik yengil erishilsa, shunchalik tez yo'qotiladi. Ba'zi bir insonlar martabaga erishgach, ularni shu darajaga yetib kelishiga sabab bo'lgan yaxshiliklardan qo'lini uzib, nafsigab berilib, yaxshi amallarni unutib, yomonlik

yo'lini tanlaydilar. Bu yo'l ularni inson oyog'i ostidagi jarlikdan-da pastroq pastkashliklarga olib boradi. Hattoki bu yo'lni oxiri u yoqda tursin, bir qadam oldinda nima borligini ham ko'ra olmaydilar.

Azaldan insoniyat uchun eng katta illatlardan biri bo'lgan poraxo'rlik, ta'magirlik jinoyatlari milliardlab insonlarning umriga zavol bo'lib kelmoqda. Bunday illatga ruju qo'rganlar yomonliklar ichida yo'qlikka aylanib bormoqda. Avval iqtisod, keyin siyosat deganlaridek, bugungi kunda insonlar o'zaro muloqotni ko'proq iqtisodiy masalalarda olib bormoqdalar, ko'pchilik insonlar ilm bilan shug'ullanish, axloqiy yetuk bo'lish o'rniga moddiy maqsadlarga erishish muhimroq deb o'ylaydilar, misol uchun uy, mashina sotib olish yoki yaxshi joylarda ovqatlanish istagi qaysidir yaxshiroq ta'lim muassasida tahsil olishdan ko'ra ustunlik qiladi. Aynan yaxshilikdan ko'ra yomonlikning tarqalishi osonroq bo'lgani uchun ham zamonaviy jamiyatda moddiy foyda olishni afzal biladigan insonlar orasida korrupsiyani rivojlanishi osonroq bo'ladi.

Keng qamrovli o'rganishlar davomida, xalqaro olimlar korrupsiyaning o'zagida tabiiy resurslarni noqonuniy yo'llar bilan o'zlashtirishga bo'lgan intilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishda davlat boshqaruvining zaifligi, korrupsiya jarayoniga barham berishda xalqaro munosabatlarning to'g'ri yo'lga qo'yilganligi, korrupsiyaning jamiyatga ta'siri kabilar o'rganilib borilmoqda. Jumladan, A.R.Menokal tomonidan ishlab chiqilgan korrupsiyaga qarshi ta'lim dasturida korrupsiyani, korrupsiyaning o'sishiga va uning ko'payishiga yordam beruvchi omillarni tushunish muhimligi, korrupsiyaning keng oqibatlarini tushunish va korrupsiya jarayonining tayanch nuqtalari aniqlangan.

NATIJALAR. Ilmiy tadqiqotchi tomonidan korrupsiyaga qarshi kurashishda korrupsiya natijasida yuzaga keladigan zararlarni chuqurroq o'rganilganda, ilmiy usullarsiz utilitar yondashuvni qo'llashi orqali korrupsiyaga aloqador shaxs tomonidan korrupsiyani taqiqllovchi har qanday qonun va me'yoriy normalarga kam e'tibor berishini aniqlashi mumkin bo'ladi.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev o'z vakolatiga kirishishi bilan Prezident sifatida imzo chekkan eng birinchi hujjat "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni bo'ldi. O'zbekiston Respublikasining 2017-

yil 03-yanvar kuni “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi O‘RQ-419-son Qonuni korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishda asos bo‘lib hisoblanadi.

Amalga oshirilayotgan islohotlarning davomi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasida Korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-6013-sonli Farmoniga ko‘ra, Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi. Agentlikning tashkil etilishi yurtimizda inson huquqlari kafolatini mustahkamlashda yana bir olg‘a yurilgan qadam bo‘ldi.

Agentlik umuman yangicha tizim va ish uslubi asosida ish olib borishi lozim bo‘lgani hamda zamonaviy talablarga to‘g‘ri kelishi zarurligi inobatga olinib, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi PQ-4761-son Qaroriga asosan O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tuzilmasi shakllantirildi. Ushbu agentlik yangi O‘zbekiston uchun yangicha funksiyalarni bajaradigan tuzilmaga aylanishi, taraqqiyotimiz uchun alohida o‘rin egallagan holda faoliyat yuritishi asosiy maqsad sifatida belgilandi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tomonidan quyidagi chora-tadbirlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan:

Davlat organlari va tashkilotlari faoliyatida ochiqlikni ta‘minlashga oid materiallarni tayyorlash uchun buyurtmalar berish;

Nodavlat notijorat tashkilotlari, fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarining davlat organlari va tashkilotlari faoliyati ochiqligini ta‘minlashga qaratilgan loyihalarini hamda bu borada o‘tkaziladigan tadqiqotlarini va ijtimoiy so‘rovlarini moliyalashtirish;

Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishga ko‘maklashish;

Agentlikda unga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirish bo‘yicha chora-tadbirlarni moliyalashtirishga ko‘maklashuvchi, yuridik shaxs

maqomiga ega bo‘lmagan Jamoatchilik nazoratini rivojlantirish jamg‘armasini tashkil etish. Zamonaviy jamiyatda korrupsiyaning kelib chiqish sabablari va oqibatlarini o‘rganar ekan, E.Dimant va G.Tosato ijtimoiy tarmoqlarning o‘rni va korrupsiyaning bugungi kundagi insonlarga ta‘siri, qo‘shni davlatlardan korrupsiya “yuqumliligi” oqibatlarini birma-bir ko‘rib chiqishadi. “Korrupsiya” fenomenining ko‘p qirraliligini tahlil qilib, ular korrupsiya va tabiiy boylik o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganadilar: resurslar talon-taroji va bu hodisaning “teskari aloqa halqasi”ga –korrupsiya oqibatlaridan yangisiga aylanishini ta‘kidlaydilar.

Shuningdek, bu kabi hodisalar zamonaviy jamiyatning sud-huquq sohasida poraxo‘rlilik, ta‘magirlik xavfini keltirib chiqarishi mumkin.

XULOSA. Shu o‘rinda, zamonaviy jamiyatda korrupsiyaga qarshi kurashish va oldini olish amaliyotida quyidagi falsafiy yondashuvlarni taklif qilishimiz mumkin bo‘ladi:

Birinchidan, mansabdor va ma‘lum bir vakolat yoki imkoniyatga ega shaxslar deontologiyasi, diniy me‘yorlari hamda qadriyatlariga e‘tibor qaratish.

Ikkinchidan, jamoaviy tanqidiy ongning yanada rivojlantirish va diniy ulamolarning korrupsiyaga qarshi ta‘limdagi ishtirokini faollashtirish.

Uchinchidan, zamonaviy jamiyatda korrupsiyaga qarshi qonunlarni muntazam va uzluksiz ijtimoiy yangilashni amalga oshirib borish.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Vorster S.V. (2013). Fighting corruption — a philosophical approach // In die Skriflig. № 47 (1). P. 266—272.
2. Sartor M, Beamish P. Private Sector Corruption, Public Sector Corruption and the Organizational Structure of Foreign Subsidiaries // Journal of Business Ethics.2020.10.1007/s10551-019-04148-1.
3. Menokal A.R. Why corruption matters: understanding causes, effects and how to address them. Evidence paper on corruption. DFID Eviden. 2015. 89 s.
4. E.Dimant, G.Tosato. Causes and Effects of Corruption: What has Past Decade’s Empirical Research Taught us? A Survey // Journal of Economic Surveys. 2016. Vol. 32, № 2. P. 335—356.